

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ БАСЫЛЫМ

БІЛІМ ЖОЛЫ НҰРЛЫ ЖОЛ

Қараша айы 2023 жыл | № 11 (49)

**Білім беретін, ғылыми,
танымдық, жарнамалық басылым**

МББ аты: «БІЛІМ ЖОЛЫ НҰРЛЫ ЖОЛ» журналы

МББ тілі: қазақша, орысша, ағылшынша

Шығу жиілігі: айына 1 рет Тарату аумағы: Қазақстан Республикасы

Меншік иесі: «Қаламгер ТЕН» ЖШС Алматы қаласы Бас редакторы: Нагиев И. Б.

Негізгі тақырыптық бағыты: білім беретін, ғылыми, танымдық, жарнамалық

«БІЛІМ ЖОЛЫ НҰРЛЫ ЖОЛ» журналына жарияланған ақпараттардың
авторлық құқы ақпарат авторына тиесілі, редакция жауапты емес.

Жарияланған ақпарат авторларының пікірлері редакция көзқарасын білдірмейді.

Журнал ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат комитетінде тіркелген.

Куәлік № KZ37VPY00015077. Нұр-Сұлтан қаласы. 19.09.2019 жыл

Тапсырыс: 562 Таралымы: 3000 дана.

Журнал «Қаламгер ТЕН» ЖШС баспаханасында басылды.

Алматы қаласы – 2023 жыл Телефон: 8 777 055 0590

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ПӘНДІК ҚҰЗЫРЛЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Маңғыстау облысы Қарақия ауданы
"№ 5 жалпы білім беретін мектеп" КММ
Педагог-зерттеуші, Математика пәні мұғалімі
БАШИМОВА ГҮЛШАТ МҰХТАРҚЫЗЫ

Оқушылардың пәндік құзырлығының пәндік құзырлықтың құрылымының теориялық компоненті олар теориялық материалды меңгеру үрдісінде, пәндік құзырлықтың құрылымының практикалық компоненті математикалық есептерді өз бетімен шығару үрдісінде дамиды. Күнделікте өмірде әрбір адамның алдына шешуді қажет ететін жайттар кездесіп отырады. Өмірдің есебі алдын ала жоспарланған немесе кенеттен шешуді қажет ететін жоспарланбаған болуы мүмкін. Қандай жағдайда да оны шешу адамнан шығармашылық қабілетті, тапқырлықты, теориялық білімді, практикалық іскерлікті қажет етеді. Өмірдің күрделі есебін және басқа да мәселелерін пәндік құзыретті тұлға шеше алады. Біздің қоғамға қажет осындай тұлға.

Адам өмірінде, жұмыста, оқуда, т.б. жағдайларда кездесетін әртүрлі есептерді (проблемаларды) шешу үрдісінде дұрыс шешім қабылдау пәндік құзырлыққа байланысты.

Мектеп оқушыларының күнделікті математикалық есептер шығара білулері, олардың математикалық білім деңгейі, математикалық ойлау қабілеттерінің дамығандығы пәндік құзырлықты көрсетеді.

Оқушының пәндік құзырлығы деп оның шығармашылық, теориялық, практикалық және компьютерлік дайындығының сапалық деңгейін айтамыз. Пәндік құзырлы оқушы өзгеге үлгі, ортасының мақтанышы, адамгершілік қасиеттерге ие, өзгені және өзін өзі дамытуға дайын екендігіне кәміл сенуге болады деп ойлаймыз. Құзыр- адамның белгілі бір құбылыс не күрделі мәселе жөнінде ой жүгіртіп, өзінше пайымдай білу қасиеті. Қазақ халқының дәстүрлі дүниетанымында құзырлық адам бойында оқудан гөрі, көрген - білгенін көкірекке тоқи білу арқылы қалыптасады.

Құзырлық – адамның белгілі бір білім жүйесін тәжірибеде пайдалана алу қабілеті. Адамның өзі таңдаған қызметінде өз білімін көтеріп, нені, қалай және не үшін үйрететінін алдын - ала айқындап, білікті маман болуға бағытталуы. Құзырлыққа үнемі іздену, өзін - өзі жетілдіру арқылы жетуге болады.

Соңғы жылдары әлемдік білім беру тәжірибесінде “құзырет” ұғымы білім беру мақсаттары секілді негізгі ұғымдардың біріне айналды.

Оқушылардың пәндік құзырлығын қалыптастыру негізінің мазмұнын оқушының тұлғасының сапалық, білімділік мінездемелері құрайды. Оқушылардың пәндік құзырлығын қалыптасқандығы оның жоғары оқуға түсуінің дайындық көрсеткіші деп түсінеміз.

Біз зерттеу жұмысында, «оқушылардың пәндік құзырлығын пәндік терең хабардарлығы, практикалық іскерлігі мен дағдылары бар, білімді, өзіне-өзі сеніммен ілгері ұмтылатын, жоғары нәтиже мен сапаға жете алатын тұлғаның интегративті (жүйелі) қасиеті», – деп түсіндік.

Пәндік мәнін және функциясын талдай келе, оның құрылымын құраушы төмендегідей компоненттерін анықтадық шығармашылық, теориялық, практикалық және компьютерлік.

– шығармашылық (математикалық эрудициясы, ойлау интуициясы, танымдық қабілеті, күрделі есептерді шығара білу, өздігімен ғылыми математикалық әдебиеттермен жұмыс істеу);

– теориялық (аналитикалық ойлай, болжай, жобалай және өзіндік ойлай білу, анықтамаларды жатқа білу және теоремаларды дәлелдей білу секілді негізгі теориялық іскерліктер);

1. практикалық (негізгі практикалық іскерліктер: ұйымдастырушылық информациялық, дамыту, ориентациялық және коммуникативтік қарым қатынас жасай білу);

2. компьютерлік (информациялық, ауқымды информациялық жүйеде жұмыс істей білу). Математиканы оқытуда ЭЕМ қолдана білу, оқытатын программалармен жұмыс істей білу, оқушылар білімдерін жүйелегенде және қайталағанда интерактивті тақтада жұмыс істей білу.

Сонымен, жалпы білім беретін орта мектепте математика сабағында оқушылардың пәндік құзырлылығын қалыптастырудың шығармашылық, теориялық, практикалық және компьютерлік компоненттерден тұратын теориялық моделі құрылды және оған қажетті педагогикалық жағдайлар

Пәндік құзіреттілікті қалыптастыру үрдісі моделінің мәні - педагогикалық білім мен іскерлікті меңгеруді маңыздыландыру және кәсіби тұлғалық қасиеттер мен жеке тәжірибені құру. Ол үш сатыдан тұрады: мазмұнды іс жүргізу, жекелеу, тәжірибелік.

– мазмұнды іс жүргізу сатысында мұғалімнің ұстаз ретінде субъектілік бағытын жүзеге асырудың ғылыми негізі құрылады. Ол үшін пікір алмасу, өзін өзі тану, ізденіс, информацияларды сынмен талдау қолданылады. Бұл кезде пәндік құзырлылықтың шығармашылық компоненті қалыптасады;

– *жекелеу* сатысында оқушылардың азды-көпті тәжірибесін жаңа әдіс-тәсілдермен толықтырып, жаңарту және оған өзін-өзі жетілдіруге нұсқау беріп, оқу-тәрбие үрдісінде сабақтарды үйлесімді еліктеу, ойын түрлерінде жүргізіп, оқушылардың шығармашылық проекттерін жүзеге асыруларын қадағалау арқылы оларға пәндік құзырлылық қалыптасады.

– *тәжірибелік* сатысында оқушылардың пәндік құзырлылығын қалыптастырудың критерийлері мен деңгейлерін анықтау, ғылыми болжамның дұрыстығын тексеру үшін зерттеу барысында педагогикалық эксперимент жүргіледі.

Орта мектеп оқушыларының пәндік құзырлылығын қалыптастыру төмендегі педагогикалық жағдайлар жүйесін туғызғанда ғана нәтижелі жүргізіледі:

1) *ұйымдастырушылық*: орта мектепте нақты қажеттілікке сай, оқушылардың пәндік құзырлылықтарын қалыптастыруға және дамытуға ынталандыратын жүйелі және мақсатты оқу-тәрбиелік үрдіске диагностика жасау; өзіндік танымдық іс-әрекеттерін ұйымдастыру мақсатында оқу-әдістемелік кешен құрастыру.

2) *әдістемелік*: өзіндік білім алуға ынталандыратын оқыту материалының мазмұнын және оқыту әдістерін таңдау, педагогикалық ізденіс, өзіндік әдістемедік жаңалық ашуға талпыныс, «рефлексивтік практика» (сананың өзіне назарын аударып, өзінің психикалық күйіне ой жүгірту практикасы), меңгерілген педагогикалық информацияны бір жүйеге келтіру.

3) *ерекше жағдай*: орта мектептің эмоционалдық-жәйлі және рухани-өнегелі атмосферасы, белгілермен және символдармен мәдениетті безендірілген, мұғалімдер мен оқушылардың арасындағы өзара сенімді және сыйлы қарым-қатынас, бірдей бағытты және бірдей талап қою орта мектептің ішінде бір педагогикалық кеңістік жасайды.

БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП ОҚУШЫ ТҰЛҒАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

**Абай облысы Ұржар ауданы Алтыншоқы ауылы
"Алтыншоқы орта мектеп-бақсасы" КММ биология пәні мұғалімі
КАЛИЕВА БОТА АБДЫКАРИМОВНА**

Жаңа заман талабына сәйкес мұғалім сабақта шәкірттерге шығармашылды қасиетін дамытуға үлкен көңіл бөлуі керек. Білім мазмұнын жаңартудың ғылыми негізіне оқушы белгілі бір қажетті біліктер мен дағдылардың иесі, оқу әрекетінің субъектісі, әр түрлі мәдениеттер мен өз көзқарасы тұрғысынан білімді, сауатты, өз ойын дұрыс әрі шебер жеткізе білетін, мәдениетті тұлға, шексіз білім алуға дағдыланған.

Сыни ойлау – ашық қоғам негізі. Сыни ойлау деген – әр жеке тұлғаның кез – келген жағдайдағы мәселені ойлап, зерттеп қорытып, өз ойын еркін ортаға жеткізе алуы. Сыни тұрғыдан ойлау, өзіндік, жеке ойлау болып табылады. Ол – өз алдына сұрақтар қойып және үнемі оларға жауап іздеу, шешімін табуды қажет ететін мәселені анықтау, әр мәселеге байланысты өз пікірін айту, оны дәлелдей алу, сонымен қатар басқалардың пікірлерін дәлірек қарастыруды және сол дәлелдемелердің қисынын зерттеу дегенді білдіреді.

Нағыз сабақ – ол әрқашан диалог, іздене, дайындала, үйрене, шәкірттер болашағын ойлай жасалған еңбек пен тәжерибиенің бірлігі. Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз-сабақта оқушылардың қызығушылығын арттыра отырып, өз ойынды еркін және зерттей талпындырып, тұжырым жасау. Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз — ой қозғай отырып, оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап, естіген, білгенін талдап, салыстырып, реттеп, сұрыптап, жүйелеп, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауға бағыттау өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау. Сын тұрғысынан ойлау – оқу мен жазуды дамыту бағдарламасы. Оқушыны мұғаліммен, сыныптастарымен еркін сөйлесуге, пікір таластыруға, бір-бірінің ойын тындауға, құрметтеуге, өзекті мәселені шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты жеңуге баулитын бағдарлама. Оқушы — ізденуші, ойланушы, өз ойын дәлелдеуші. Мұғалім — әрекетке бағыттаушы, ұйымдастырушы. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарламасы – әлемнің түкпір-түкпірінен жиылған білім берушілердің бірлескен еңбегі. “Сын тұрғысынан ойлау” ұғымы белгілі бір идеяларды қабылдай отырып, оның неге қатысты екенін зерттеу, оларды жеңіл септикалық ойларға қарсы қоя білу, салыстыра алу, сол идеяларға қарсы көзқарастармен тепе-теңдікте ұстап зерттеу, оларға сеніммен қарау деп түсіндіреді авторлар. Сын тұрғысынан ойлау үш бөліктен тұрады:

Біріншіден, сын тұрғысынан ойлау өзіндік және жеке ойлау болып табылады.

Екіншіден, сын тұрғысынан оқыту жаттанды қағидаларды дәлелдеп айта беру емес, оқушы оқып, оны еске сақтап айту қаблеті жоқ, керсінше терең ойлау арқылы ескіге жаңаша көзқарас қалыптастыру мүмкін, тың идеялар ойлап табуы мүмкін, мағлұматы өз тілімен жеткізе алады.

Үшіншіден, сын тұрғысынан ойлау сұрақтар қойып, шешімін табуды қажет ететін мәселені анықтаудан басталады. Жалпы адамзат баласы тумысынан білуге құмар болып келеді. Өзінің жеке қызығушылықтарымен қажеттіліктеріне жауап беруге талпынады.

Сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы **қызығушылықты ояту, мағынаны ашу, ой толғаныс** кезеңдерінен түзіледі. Қызығушылықты ояту

Үйрену процесі – бұрынғы білетін және жаңа білімді ұштастырудан тұрады. Үйренуші жаңа ұғымдарды, түсініктерді, өзінің бұрынғы білімін жаңа ақпаратпен толықтырады, кеңейте түседі. Сондықтан да, сабақ қарастырылғалы тұрған мәселе жайлы оқушы не біледі, не айта алатындығын анықтаудан басталады. Осы арқылы ойды қозғату, ояту, ми қыртысына тітіркенгіш арқылы әсер ету жүзеге асады. Осы кезеңге қызмет ететін “Топтау”, “Түртіп алу”, “Ойлану”, “Жұпта талқылау”, “Болжау”, “Әлемді шарлау” т.б. деген аттары бар әдістер (стратегиялар) жинақталған. Қызығушылықты ояту кезеңінің екінші мақсаты – үйренушінің белсенділігін арттыру. Өйткені, үйрену – енжарлықтан гөрі белсенділікті талап ететін іс-әрекет екені даусыз. Оқушы өз білетінін еске түсіреді, қағазға жазады, көршісімен бөліседі, тобында талқылайды. Яғни айту, бөлісу, ортаға салу арқылы оның ойы ашылады, тазарады. Осылайша шындалған ойлауға бірте-бірте қадам жасала бастайды. Оқушы бұл кезеңде жаңа білім жайлы ақпарат жинап, оны байырғы біліммен ұштастырады.

Ойлау мен үйренуге бағытталған бұл бағдарламаның екінші кезеңі **мағынаны ашу** (түсіне білу). Бұл кезеңде үйренуші жаңа ақпаратпен танысады, тақырып бойынша жұмыс істейді, тапсырмалар орындайды. Оның өз бетімен жұмыс жасап, белсенділік көрсетуіне жағдай жасалады. Оқушылардың тақырып бойынша жұмыс жасауына көмектесетін оқыту стратегиялары бар. Соның бірі INSERT. Ол бойынша оқушыға оқу, тақырыппен танысу барысында V – “білемін”, — - “мен үшін түсініксіз”, + - “мен үшін жаңа ақпарат”, ? – “мені таң қалдырады” белгілерін қойып отырып оқу тапсырылады. INSERT – оқығанын түсінуге, өз ойына басшылық етуге, ойын білдіруге үйрететін ұтымды құрал. Бір әңгіменің соңына тез жету, оқығанды есте сақтау, мәнін жете түсіну – күрделі жұмыс. Сондықтан да, оқушылар арасында оқуға жеңіл-желпі қарау салдарынан түсіне алмау, өмірмен ұштастыра алмау жиі кездеседі. Мағынаны түсінуді жоғарыдағыдай ұйымдастыру – аталған кемшіліктерді болдырмаудың бірден-бір кепілі.

Үйретушілер білетіндерін анықтап, білмейтіндерін белгілеп сұрауға әзірленеді. Бұл әрекет арқылы жаңаны түсіну үшін бұрынғы білім арасында көпірлер құрастыруға, яғни байланыстар құруға дағдыландырады. Тақырып туралы **ой-толғаныс** – бағдарламаның үшінші кезеңі. Күнделікті оқыту процесінде оқушының толғанысын ұйымдастыру, өзіне, басқаға сын көзбен қарап, баға беруге үйретеді. Оқушылар өз ойларын, өздері байқаған ақпараттарды өз сөздерімен айта алады.

Бұл сатыда оқушылар бір-бірімен әсерлі түрде ой алмастыру, ой түйістіру, өз үйрену жолын, кестесін жасау мақсатында басқалардың әр түрлі кестесін біліп үйренеді. Бұл үйрену сатысы – ойды қайта түйіп, жаңа өзгерістер жасайтын кезең болып табылады. Әр түрлі шығармашылықпен ой түйістіру болашақта қолданылатын мақсатты құрылымға жетелейді.

Осы кезеңді тиімді етуге лайықталған “Бес жолды өлең”, “Венн диаграммасы”, “Еркін жазу”, “Семантикалық карта”, “Т кестесі” сияқты стратегиялар әр сабақтың ерекшелігіне, ауыр-жеңілдігіне қарай лайықтала қолданылады.

Сабақта оқушыға білім дайын күйінде беріле салмау керек. Мұғалім шеберлігі арқылы баланың білімді игеруге қызығушылығын ояту қажет. Ал ол сұрақ әр түрлі әдіс-тәсілдер арқылы баланың алдына жан-жақты мақсат қойып, іске асыруына жол көрсетеді.

Технологияның басты мақсаты – дамыта оқыту негізінде “Сын тұрғысынан ойлау арқылы оқу мен жазуды дамыту” бағдарламасын іске асыру, балаларға терең білім беру.

Жаңа технология ретінде ең озық әдістерді дер кезінде игеру, іздену арқылы бала бойына дарыту, одан өнімді нәтиже шығара білу – әрбір ұстаздың басты міндеті.

Сын тұрғысынан ойлауда оқушы болжайды, зерттеп, қорытып, өз ойын жеткізеді, негізін ашады, сұрыптайды, талқылайды, сын көзбен қарайды, пікірін дәлелдейді, пікір алмасады, ортақ пікірге келеді, мақсатқа жетеді, өзін – өзі басқарады, топпен жұмыс істеуге үйренеді, жан дүниесін өзгертеді, ойлауды дамытады, қызығушылықты дамытады, қызығушылықты артырады, кез – келген сабақты меңгертеді, оқушы өзін – өзі тәрбиелейді.

Мен өз сабақтарымда стратегияларды оқу бағдарламасына сәйкес бірізді жүйелі түрде қолданып келдім. Сабақта қолданып жүрген әдістерім мынадай:

I – қызығушылықты ояту фазасында ой қозғау (шақыру).

II – мағынаны ажыратуда түртіп алу жүйесі, 5 жолды өлең.

III-ой толғаныс фазасында Венн диаграммасы, еркін жазу т.б. стратегиялар арқылы баланың дамуына, оның бойындағы жеке қабілеттердің ашылуына, шығармашылықпен ізденуіне жол саламыз.

АКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ

СМАГУЛОВА ГУЛНАР КАБДЕШОВНА
учитель русского языка и литературы
Школы-гимназии № 172 г.Алматы

Активные методы обучения - это методы, которые побуждают обучающихся к активной мыслительной и практической деятельности в процессе овладения учебным материалом. Особенности активных методов обучения состоят в том, что в их основе заложено побуждение к практической и мыслительной деятельности, без которой нет движения вперед в овладении знаниями. Для каждого этапа урока использую свои активные методы, позволяющие эффективно решать конкретные задачи этапа. Активные методы обучения помогают - развивать мотивацию к обучению и наилучшие стороны ученика, учить учащихся самостоятельно добывать знания, развивают интерес к предмету, позволяют активизировать процесс развития у учащихся коммуникативных навыков, учебно-информационных и учебно-организационных умений.

- Обучающиеся имеют свои особенности, поэтому не всегда могут совладать со своими эмоциями, поэтому на уроках создается вполне допустимый рабочий шум при обсуждении проблем; методы лучше вводить постепенно, воспитывая у учащихся культуру дискуссии и сотрудничества; применять данные методики не обязательно все на каждом и на одном уроке.

Таким образом, использование активных методов обучения позволяет обеспечить эффективную организацию учебного процесса, но и как в любой методике есть особенности. Учитель сам определяет и выбирает методы. Инициатива, самостоятельность, творческий поиск проявляются в исследовательской деятельности наиболее полно.

Метод проблемного обучения: – метод, при котором, используя самые различные источники и средства, педагог, прежде чем излагать материал, ставит проблему, формулирует познавательную задачу, а затем, раскрывая систему доказательств, сравнивая точки зрения, различные подходы, показывает способ решения поставленной задачи. Одним из основных задач учителя в организации и проведении урока является выбор правильного метода обучения.

Этап мотивации. Один из важных этапов на уроке. Дети должны удивиться, пойти вперед, а столкнувшись с проблемным вопросом, с проблемной ситуацией, захотеть решить проблему, исследовать вопрос, найти решение. Мотивация может быть в начале урока и на любом этапе урока. Динамично помогают начать урок такие методы, как прием «Знаю. Хочу узнать. Узнал». Мы часто составляем таблицу «Знаю. Хочу узнать. Узнал».

Учащиеся обучаются планированию работы на уроке, определению последовательности нашей работы. Кроссворды, ребусы, обычные загадки тренируют ум, развивают языковую догадку, помогают лучше понять законы родного языка. Игра со словами – это не только развлечение, но и серьезная работа.

Игра «Волшебная лесенка». Попробуйте спуститься вниз по лесенке, заполняя каждую ступеньку именем существительным. При выполнении этого задания можете пользоваться орфографическим или толковым словарем. Индивидуальные сообщения. Этот вид работы позволяет активизировать работу с дополнительными источниками информации. Прием «Диктант на засыпку». Подобные тематические диктанты комплексно проверяют усвоение знаний по какому-либо разделу орфографии. Конкурс презентаций. Обучающиеся в дополнительных источниках (Интернет, словари, энциклопедии...) разыскивают нужную информацию. Темы обычно биографические. Ключевые слова. При изучении сложных теоретических понятий подчеркиваем в определении ключевые слова. Это прием позволяет не просто списать определение или записать под диктовку, но и осознать написанное, вдумчиво прочитать, чтобы выделить главное, существенное.

«Мозговой штурм». На доске записана тема урока. Остальное пространство доски разделено на секторы, пронумерованные, но пока не заполненные. Ученикам предлагается обдумать, о каких аспектах темы далее пойдет речь. По ходу работы с темой дети выделяют ключевые моменты и вписывают в секторы. Постепенно исчезают «белые пятна»; отчетливое разделение общего потока полученной информации способствует лучшему восприятию материала. После презентации возможно проведение краткого обсуждения по теме и, при наличии вопросов, преподаватель дает ответы на них. Гарантией успешной реализации цели образования могут стать новое сознание, новая позиция, новое отношение к педагогической деятельности. Эта система обучения правильной, выразительной и четкой речи. Этой системой в совершенстве овладевают актеры, певцы, дикторы.

«Кластер» (может быть использован на разных этапах урока). Кластер (англ. скопление) – это объединение нескольких однородных элементов, которое может рассматриваться как самостоятельная единица, обладающая определенными свойствами. Метод может быть использован на разных этапах урока, а также для организации индивидуальной и групповой работы как в классе, так и дома. Активные методы обучения помогают развивать мотивацию к обучению, учиться самостоятельно добывать знания, повышают интерес к предмету, позволяют активизировать процесс развития коммуникативных навыков. Активные методы обучения ставят ученика в новую позицию, когда он перестает быть пассивным и становится активным участником образовательного процесса.

Таким образом, использование активных методов обучения позволяет обеспечить эффективную организацию учебного процесса.

Литература:

1. Беспалько, В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения/В.П. Беспалько. - М.: Издательство ИРПО МО РФ, 1995. – 336 с.
2. Орлов, А.А. Введение в педагогическую деятельность: учеб.- метод. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / А.А. Орлов.- М.: Академия, 2004. – 281с.
3. Аксенова Л.А. Развитие творческих способностей детей. – Литература в школе, № 7, 2006.

ИКТ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

АРШАБЕКОВА ГАЗИЗА КУМИСБЕКОВНА

учитель русского языка и литературы

Школы-гимназии №172 г.Алматы

ИКТ на уроках русского языка и литературы свидетельствует о преимуществах их применения: это и дополнительный материал к учебникам, позволяющий расширить кругозор учащихся, и быстрый контроль их знаний, и новая занимательная информация, повышающая познавательные интересы учащихся, и более эффективные условия для проведения индивидуальной, фронтальной и групповой форм деятельности. Информационно-коммуникативные технологии применяю на всех этапах урока: при объяснении нового материала, закреплении, повторении, контроле. В основном использую такие формы подачи материала и оценивания знаний с помощью информационных технологий, как информационно-обучающие программы, тесты, проекты, наглядные пособия, слайдовые презентации, видеоуроки. Возможности мультимедиа делает уроки русского языка и литературы яркими, интересными, эффектными. Конкретно-наглядная основа урока позволяет сделать обычные учебные занятия зрелищными и поэтому легко запоминающимися. Компьютерные информационные технологии дают возможность подготовить презентацию иллюстративного и информационного материала, (набор слайдов-иллюстраций, репродукций, портретов, фотографий, раздаточного и справочного материала, снабженных необходимыми комментариями для работы на уроке). Ученики за урок могут не только познакомиться с портретами, фотографиями, иллюстрациями, но и просмотреть отрывки из фильмов, прослушать аудиозаписи, побывать на экскурсии в музеях, театрах, на концертах. Умелый учитель может превратить презентацию в увлекательный способ вовлечения учащихся в образовательную деятельность, может проявить свое творчество, индивидуальность, избежать формального подхода к проведению уроков. Причём презентация может стать своеобразным планом урока, его логической структурой, отражением самых интересных моментов темы. Компьютерные технологии представляют широкие возможности как для учителя в процессе подготовки и проведения уроков, так и для развития творческого потенциала школьников, организации их самостоятельной познавательной деятельности. Например, к уроку литературы в 10 классе на тему «Осень в литературе, музыке и живописи» мои ученики готовят групповые домашние задания – презентации: «Тема осени в музыке», «Образ осени в русской живописи», «Осень в жизни и творчестве А.С. Пушкина», «Осенние шедевры И. Левитана», видеофильм «Осень в родном краю», видеофотоальбом «Отговорила осень золотая», аудио-сборник «Песни об осени современных композиторов». Групповая творческая деятельность захватывает детей, объединяет их интересы, учит толерантности. Они получают навыки общения, сотрудничества, саморегуляции поведения в коллективе.

Работа в микрогруппах раскрепощает ребят, создает условия психологического комфорта, помогает преодолевать неуверенность, вселяет чувство взаимной заинтересованности, учит свободно излагать свои мысли, отстаивать свою позицию, слушать мнение других. Они учатся ставить перед собой цели, определять способы их достижения, прогнозировать результат и самостоятельно действовать по намеченной программе. Хороший эффект дает применение ИКТ на итоговых и обобщающих уроках по творчеству поэтов и писателей. К ним ученики обычно готовят свои проектные работы с компьютерной презентацией. Например, к итоговому уроку по творчеству А.П. Чехова в 10 классе школьникам предлагаются следующие проектные работы: «Друзья А.П. Чехова», «Чехов и МХАТ», «Благотворительная деятельность А.П. Чехова», «Чеховские места России», «Чехов и русские художники», «Произведения Чехова в кино», «Чехов и музыка» и др. На основе проектных, исследовательских, творческих работ учащихся с использованием компьютерных технологий провожу научно-практические конференции, творческие вечера.

Например, итогом размышлений учащихся на уроках литературы, посвященных теме «Человек и природа» стала школьная конференция «О чем скорбишь, мое село?», на которой ученики представили свои презентации: «С чего начинается родина?», «Красивое и безобразное рядом», «Святые места родного края», видеофильм «Плач речки Булатки». Ребята с большим желанием

выполняют творческие задания и получают моральное удовлетворение и познавательную пользу для себя. Задача учителя заключается в том, чтобы научить учеников правильно использовать компьютер для своего самосовершенствования, показать, что он не только игрушка и средство общения, но важный источник знаний и незаменимый помощник в умственном, духовном, творческом развитии человека и решении многих жизненных проблем. Но иногда, пользуясь компьютером, ученики без труда и усилий выполняют домашние задания: скачивают с сайтов готовые доклады, рефераты, сочинения, творческие работы. Считаю, что от такой «работы» пользы мало и для ученика, и для учителя. Поэтому педагог должен научить учеников обработать найденную информацию, преобразуя ее в виде тезисов, опорной схемы, презентации, тестовых заданий, вопросов по теме и т.д. Учащимся нравится выполнять задания на компьютере: редактировать тексты, набирать тексты своих творческих работ, составлять сборники, оформлять свои доклады, проектные работы, рефераты, создавать слайдовые презентации, клипы, компьютерные рисунки, пособия к урокам, дидактические материалы. Так можно соединять приятное с полезным, скучное с интересным.

Использование ИКТ на уроках русского языка и литературы значительно повышает не только эффективность обучения, но и мотивацию учащихся к изучению предметов, развивает их творческую активность. Уроки получаются более интересными, насыщенными, проходят в хорошем темпе, дают положительные результаты.

Литература:

1. Апатова Н.В. Информационные технологии в школьном образовании. М.: 1994.
2. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения, М., 1995.
3. Власкин А.А., Сенцова Т.М. Автоматизированная система обучения русскому языку. Материалы VI международной конференции “Информационные технологии в образовании” (“ИТО-97/98”).

«ТЕХНОЛОГИЯ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА»

ЕРТАЕВА РАУШАН АЛИМБЕКОВНА
учитель русского языка и литературы
Школы-гимназии № 172 г.Алматы

В методической науке и школьной практике нет единообразной и четкой классификации методов обучения. Академик А.В. Текучев считает, что универсального метода обучения не может быть. Учитель, организуя процесс изучения того или иного языкового материала, руководит им, сообщает знания, учит детей наблюдениям над явлениями языка и речи, предлагает разнообразные упражнения, прививает школьникам способность к самооценке речи, собственной и чужой. Ученик воспринимает, запоминает, воспроизводит речевые образцы, решает познавательные задачи, овладевает знаниями, умениями и навыками. Именно эту взаимосвязь, взаимодействие учителя и ученика следует учитывать при рассмотрении методов обучения.

В основу классификации методов обучения кладут, во-первых, источники знаний, во-вторых, способ организации совместной деятельности учителя и учащихся. По источникам знаний выделяются следующие методы:

- словесные (источник – живое слово учителя): лекция, беседа, объяснение;
- анализ языка (наблюдения над языком): грамматический разбор;
- наглядные: эксперимент, наблюдение;
- практические: различные виды упражнений, практическая работа.

По способу организации совместной деятельности учителя и учащихся выделяют методы: беседа, объяснение, самостоятельная работа.

И.Р. Палей предлагает классификацию методов обучения, основанную на выделении методов по звеньям урока, по целевым установкам:

1) методы изучения нового материала реализуются при помощи следующих приемов: слово учителя, беседа, работа с учебником и др.;

- 2) методы закрепления (приемы: ответы на вопросы, выполнение упражнений и др.);
- 3) методы контроля (приемы: опрос, тестирование, самостоятельная работа, диктант и др.).

Профессор Л.П. Федоренко, предлагая классификацию методов обучения русскому языку на основе источника знаний, выделяет следующие методы обучения:

- методы практического изучения языка – объяснение непонятных слов, подготовка устных сообщений и письменных сочинений; составление планов, тезисов, конспектов, исправление грамматических и стилистических ошибок в устной речи учащихся, обучение работе со справочной литературой;

- методы теоретического изучения языка – сообщение, беседа, чтение правил в учебнике;

- методы теоретико-практического изучения языка – грамматический разбор, изложение, сочинение, орфографический и пунктуационный разборы, списывание, диктант, стилистический разбор.

Часто в основу классификации методов обучения кладут особенности познавательной деятельности учащихся: является ли она воспроизводящей, творческой или исследовательской. На этой основе ряд дидактов (И.Я.Лернер, М.Н.Скаткин) выделяют методы: объяснительно-иллюстративный, репродуктивный, проблемный, эвристический (частично-поисковый), исследовательский. Как видим, совершенствование системы обучения русскому языку возможно при умелом использовании и гармоничном сочетании методов на основе использования разнообразных методических приемов в процессе обучения русскому языку. На современном этапе развития педагогической науки и школьной практики большое внимание уделяется так называемым «активным» методам обучения. Сегодня одним из актуальных современных методов является проблемный метод, при использовании которого деятельность учащихся становится более самостоятельной и активной. Проблемное обучение находит широкое применение в процессе обучения русскому языку.

Проблемное обучение – это создание цепи проблемных ситуаций и управление деятельностью учащихся по решению учебной проблемы. Проблемная ситуация – это преднамеренно созданное учителем познавательное затруднение, вызывающее познавательную потребность, интерес учащихся, желание получить информацию для объяснения заинтересовавшего его факта. Проблемная ситуация связана с умственным затруднением, с «озадачиванием», являясь начальным этапом процесса мышления, она возбуждает мысль, показывает важность изучаемого материала, вызывает активное желание работать (если проблема «принята» учащимися), в конечном итоге она облегчает запоминание учебного материала.

Проблемное обучение предполагает:

- 1) создание проблемной ситуации, т.е. такой объективной учебной ситуации, которая приводит к противоречию между знанием и незнанием (учащиеся осознают недостаток имеющихся у них знаний для решения данной проблемы);
- 2) возникновение в мышлении учащихся проблемного вопроса и его формулировка как познавательный результат осмысливания учащимися проблемной ситуации;
- 3) поиск решения проблемы;
- 4) решение проблемы и проверка.

В процессе решения проблемных задач школьники добывают новые знания в результате собственного поиска. Это свидетельствует о высокой степени осознанности и прочности имеющихся у них знаний. Проблемные ситуации учитель создает сам по ходу учебного процесса или заимствуют из пособий (примеры проблемных задач можно найти в пособии Т.В. Напольной «Активизация мыслительной деятельности учащихся на уроках русского языка»). Познавательные задачи могут быть различны: от анализа небольших текстов до заданий на длительное изыскание (история слова или фразеологического оборота, анализ языка писателя).

Итак, проблемный метод позволяет не только усвоить программный материал, но и формирует творческие способности учащихся. Организация рефлексивной деятельности учеников и учащихся – очень важный этап урока, поскольку без осознания результатов деятельности школьники не смогут получить «приращения» в знаниях и умениях по учебному предмету.

Таким образом, технология проблемного обучения выступает важнейшим направлением реализации парадигмы развивающего образования. Анализ опыта работы по данной технологии, исследования педагогов-психологов позволяют сделать следующие выводы.

Благодаря проблемному обучению у учащихся развиваются пять универсальных компетентностей:

- способность к исследованию;
- способность к эффективным коммуникациям и организации взаимодействия;
- способность принимать решения;
- способность осуществлять принятое решение;
- способность постоянно осваивать новые виды деятельности.

Все это, несомненно, отражается на результатах обучения.

Литература:

1. Поташник. Инновационный процесс в школе. – М., 1991.
2. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. // Под ред. Е.С. Полат и др. М.: Академия, 2000.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

**Абай облысы Үржар ауданы Алтыншоқы ауылы
"Алтыншоқы орта мектеп-бақшасы" КММ
бастауыш сынып мұғалімі
АЛИМБЕКОВА ГУЛЬМИРА ЖЕКЕБАЕВНА**

Бүгінгі таңда қоғамымыздың даму бағытында жан-жақты дамыған сауатты, саналы азамат тәрбиелеу мәселесі жүктеліп отыр. Білім беру, тәрбиелеу және балалардың ой-өрісі қабілетінің дамуы бұл алға қояр мақсат болып табылады. Оқу үрдісі оқушылардың танымдық белсенділігі нәтижесінде жүзеге асады, ал танымдық дамыту негізінде оқушыларда танымдық белсенділік қалыптасады.

Ойын әрекеті негізінде оқушылардың танымдық белсенділіктерін қызықтыра отырып, тұлғалық дамуын қалыптастыруға болады.

Оқушылардың ақыл-ой белсенділігін қалыптастырудың маңызды құралы бола отырып, олардың бағдарлама материалының негізгі тақырыптары бойынша алған білімдерін тереңдете түсуді, әрі пысықтауды көздейді.

Дидактикалық ойын мектеп оқушыларының сабақ үстіндегі жұмысын түрлендіре түседі, олардың пәнге қызығушылығын оятып, ынта-ықылас қоюына баулиды және оқушылардың зейінін, ойлауын, зерделеуін дамытады.

Мектеп оқушыларының төменгі топтарында негізгі ойындық іскерліктер қалыптасады, бұл оларға ойын барысында өзара байланысқан шарттық құралдарды пайдалануға көмектеседі.

Педагогтың алдында мынандай міндеттер тұрады. Ол балалардың шығармашылық белсенділігін теңдестіру.

Бұған ойынның құрамына әртүрлі рөлдерді қосу; әлеуметтік сферадағы әртүрлі өмірді, әртүрлі әдеби шығармаларды, ертегілерді, сонымен қатар, ертегідегі және шын өмірдегі персонаждарды қосады.

Ойын іс әрекетін негізінле қалыптасатын ойындардың ішінде дидактикалық ойындардың маңыздылығы жағынан өзгелерінен бөле-жара айтуға болады. Бірақ, бір ескертетін нәрсе, маңызды екен деп сабақ мазмұнына үйлеспейтін ойын түрлерін қолданудан аулақ болған жөн. Әр ойынның өз реті бар.

Әрбір мұғалім сабақ процесінде қандай ойын қолданатынын сабақ мазмұнына, мақсатына сәйкес тандап алған жөн. Өйткені ойын мектепке келген 6 жасар балалар үшін қызықты әрекет, іс-қимыл бола отырып, сонымен бірге оларды тәрбиелеу мен дамытудың аса маңызды құралы болып табылады. Бірақ ол педагогикалық ізденістің арқасында ғана қуатты құралға айналады.

Ойын іс-әрекеті негізінде оқушылардың танымдық белсенділіктерін және ойынды педагогикалық процеске енгізе отырып, мұғалім балаларды ойнауға, А.С.Макаренконың сөзімен айтқанда, “Жақсы ойын” жасауға үйретеді. Мұндай ойынға мынадай сипаттар тән: мазмұнының тәрбиелік-танымдық құндылығы, ойын барысының дұрыс түсіндірілуі, таңдалынып алынған ойын түрінің оқушыларға үйретері мол және шығармашылық сипаты, жеке балалардың және барлық ойнаушылардың мүдделерін ескере отырып ойын ережесіне бағыну және соларды басшылыққа ала білуі, ойыншықтар мен ойын материалдарын белгілі бір мақсатқа пайдалану, балалардың бір-бірімен достық қарым-қатынастары және көңіл күйлерінің шат болуы ескеріледі.

Ойынды басқара жүріп, мұғалім баланың жеке басының барлық жағына: оның санасына, сезіміне, ерік-жігеріне, мінез-құлқына ықпал жасайды.

Ойын іс әрекеті негізінен ақыл-ой, адамгершілік, эстетикалық және дене мүшелерінің дұрыс қалыптастыру мақсаттары үшін пайдаланады. Мазмұны ойлай білуге құрылған ойын процесінде балалардың білімі мен түсінігі айқындалып, тереңдей түседі. Ойын үстінде қайсыбір рөлді орындау үшін бала өзінің түсінігін ойын әрекетінде көрсетеді.

Бала психологиясына ойын іс әрекетінің ықпалы жастардың болашаққа деген бағыт-бағдары отбасында, мектеп қабырғасында, жалпы еңбек, қоғамдық деңгейде қалыптасады деп алсақ, бүкіл қоршаған дүниенің әр саласының көзқарасқа тигізетін әсері, беретін білімі, тәрбиеге ықпалы әртүрлі болады.

Қазіргі заман талаптарына сәйкес мектептегі барлық буын оқушыларының білімін ойын іс әрекеті тұрғысынан дамыту, жетілдіру-педагогика ғылымының міндеті болып табылады.

Осыған орай білімнің мазмұнын, білім беру жүйесіндегі орнын, оқу-тәрбие процесінің ерекшелігін, оны дұрыс ұйымдастырудың негізгі әдістерін, формаларын жетілдірудің жолдарын білу керек.

Оқу-тәрбие процесінде дидактикалық ойын әрекетін қолдану барысында әр баланың жеке басының ерекшелігі есепке алынуы тиіс. Сабақ барысында әр оқушының ұғымы, сезімі, түсінігі, қабылдауы, қабілеті әр түрлі. Ең бастысы - әр оқушының жеке басын құрметтеу, оның адамдық қасиетіне нұқсан келтірмеу. Қазіргі ізгілендіру заманында әрбір баланың өз мүмкіндігін, қабілетін, іскерлігін, ойлауын, ойын іс әрекеті барысында байқау қажет, сонда ғана олардың білімге, ынтасын арттырып, еңбексүйгіштікке, білімге құштарлық қасиеттерін нәтижелі қалыптастыруға болады.

Мұғалім оқушылармен ойын іс әрекетін ұйымдастырып, оларды үйрету, қалыптастыру үшін ең алдымен балалардың психологиялық ерекшеліктерін білуі керек.

Бастауыш сынып жасындағы баланың бойындағы психикалық процестер: зейін, қабылдау, қиялдау, есте қалдыру, ойлау, сөйлеу, сезімдер. Осындай психикалық процестер баланың бойында болуын, өзгеріп жетілуін қарастырады.

Бала мұндай ерекшелік пен іс-әрекетті қимыл жасау процесінде, дидактикалық ойын барысында шешеді. Бастауыш сынып оқушыларының психологиясы психикалық дамуды, заңдылықтарды, іс-әрекеттің дамуын, жеке бастың қалыптасуын зерттейді. Бастауыш сынып жасындағы балалардың психологиясын білу оқыту, тәрбиелеу практикасын дұрыс ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Оқыту ісі білім берумен қатар оқушылардың танымдық қабілеттерін, логикалық ойлауды дамытуға ойын іс әрекетін пайдаланудың маңызы ерекше.

Дидактикалық ойын арқылы –оқушының білімге деген өте белсенді ақыл –ой әрекеті. Ойын іс әрекеті - танымдық қажеттіліктен, мақсат, танымдық және әрекетті орындаудың тәсіл-амалдарынан тұрады.

Ойын балалардың негізгі іс-әректінің бір түрі. Бала өмірі ойынмен байланысты. Бала ойынсыз өсе алмайды. Еңбек үстінде адамның көптеген ерекшеліктері дамиды, өмір сүру барысында ол түрлі жолдармен жарыққа шығады. Мысалы: Үлкендер өздеріне тән ерекшеліктерін еңбектену барысында көрсетсе, ал мектеп оқушылары сабақ үстінде, ойын үстінде көрсетеді.

Ойын балалар үшін күрделі әрекет. Балалар білімді ойын арқылы да ала алады және үлкендерден үйренеді.

Сондықтан, сабақта дидактикалық ойын арқылы білімін шыңдап, ой өрісін кеңейтеді. Ал, ойынның мақсаты, жоспары, тәрбиелік мәні, қажетті заттарға ерекшеліктері болады.

Сол ойын арқылы бала көптеген мәліметтер алады, психологиялық ерекшеліктерін қалыптастырады.

Ойын арқылы оқушылардың ойы ұшқыр, шешен әсерлі сөйлеп, ұлт тарихын, мәдениетін, халықтың ғасырлар бойы жинаған асыл маржандарын оңай игеруіне сетігін тигізетіні даусыз.

Ойын – күрделі философиялық, психологиялық, педагогикалық ұғым. Ойын дегеніміз – тынысы кең, алысқа мензейтін, ойдан-ойға жетелейтін, балаға қиялымен қанат бітіретін осындай ғажайып нәрсе, ақыл-ой жетекшісі, денсаулық кепілі, өмір тынысы.

Ойын іс әрекеті арқылы бала қоршаған ортамен қарым-қатынас жасайды.

К.Г.Исулов ойынды адам санасының қоршаған ортамен араласуындағы эвристикалық іс-әрекеті деп қарастырады. Психологтар ойынның мынадай тізбесін дәлелдеген:

Қажеттілік – мотив – мақсат – ойын іс-әрекеті – нәтиже.

Демек, психологиялық тұрғыдан ойын:

- а) Әлеуметтік тұрғыдан ойлауды қалыптастырады;
- ә) Танымдық мотивтің дамуына әкеледі;
- б) Іс-әрекеттің бір түрі ретінде оқу және еңбекпен қатар тұрады;
- в) Логикалық ойлаудан эвристикалық ойлауға үйретеді.

Адамның психикалық өмірінің жан-жақты дамуы белгілі бір әрекетпен айналысуына байланысты.

Адам өз психикасын түрлі жолдармен жарыққа шығарады. Ойын арқылы адам психикалық ерекшеліктерін қалыптастырады.

Ойын іс әрекеті кезінде балалардың ортамен қарым-қатынасы кеңейіп, таным қабілеті өсіп, мінез-құлқы қалыптасады.

Көптеген жазушылар балаға ойынның психологиялық мәнін және ойынға тән ерекшеліктерді көркем бейнелер арқылы ашып береді.

Ойынның пайда болуы туралы зерттеушілердің көпшілігі өз еңбектерінде ойын-өнер мен көркемдік іс-әрекеттің алғашқы қадамы деп түсіндіреді.

Ойын іс әрекеті кезінде шындықтың көрінісі, оның образды сәулесі қылаң береді. Өмірдің әр түрлі құбылыстары мен үлкендердің әр түрлі әрекеттеріне еліктеу ойынға тән нәрсе.

Ойын кезінде шартты түрде мақсаттар қойылады, ал сол мақсатқа жету жолындағы әрекет бала үшін қызықты.

Ойын әрекеті балаларға ақыл-ой, адамгершілік, эстетикалық тәрбие берудің маңызды тетігі деуге болады. Балалар ойын іс әрекеті барысында:

- 1) Өзін еркін сезінеді.
- 2) Іздемпаздық тапқырлық әрекет байқатады.
- 3) Сезіну, қабылдау, ойлау, қиялдау, зейін қою секілді түрлі психикалық түйсік пен сезім әлеміне сүңгиді.

Бала ойын арқылы өзін толқытқан бүгінгі қуанышын, ренішін, асқақ арманын, мұрат-мүддесін бейнелесе, күні ертең сол арман қиялын өмірде жүзеге асыруға мүмкіндік алады.

Сөйтіп бүгінгі ойын, бейнелі әрекет, ертеңгі шындық ақиқатқа айналатын кезі аз емес.

Былайша айтқанда, болашақ кайраткердің тәрбие жолы тәлімдік тәрбиесінен ойыннан бастап қалыптасады.

Ойын мен еңбектің бір-біріне ұқсас сипаттары көп, сондықтан кейбір педагог ғалымдар «Жақсы ойын — жақсы жұмыс сияқты»—деп қарап, бұлардың арасында айырма шамалы деген түйін жасайды. Демек, ойын мен жұмыстың ұқсастығы — жақсы ойын да, жақсы жұмыс та көңілді қуанышқа толтырып, рақатқа бөлейді.

Баланың ойында да жұмыстағыдай белгілі деңгейде жауапкершілік болуға тиіс. Олардың айырмашылығы— баланың ойыны нақты материалдық рухани байлық жасай алмайды, ал жұмыс ондай игілікті өндірудің негізгі жолы екені белгілі.

Ойын әрекеті негізінде оқушылардың танымдық белсенділіктерін қалыптастыратын психологиялық-педагогикалық анықтамаларды да А.Макаренко өз еңбектерінде қарастыра келіп көптеген сипаттамалар бере келе ойын іс әрекетінің бала өмірінде алтын орны ерекше деген.

Бала кішкентай кезінен-ақ, ойынға құмар болып, соның жетегінде өседі. Ойын баланың ақыл-ойының дамуына жол ашатын алғашқы құрал.

Соған сай ата-ана да баланың қандай жерде кіммен ойнауына басты мән беруі міндеті.

Жалпы білімнің негізі бастауыш сыныпта қалыптасады.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

**Абай облысы Үржар ауданы Алтыншоқы ауылы
"Алтыншоқы орта мектеп-бақшасы" КММ
бастауыш сынып мұғалімі
ЕРСИМХАНОВА РАЗИЯ ШАРИПОВНА**

Бастауыш сынып оқушыларының жатық сөйлеу дағдыларын қалыптастыру арқылы олардың адамгершілік қасиеттері тәрбиеленіп, жеке бас тұлғасын ізгілендіруге болады, екіншіден, топ алдында қысылмай сөйлеуге дағдыланған оқушының бойында лидерлік қабілет жетіліп, өзіндік ой-пікір айтуға үйренеді, үшіншіден, айтар сөзін, жазар ойын нақты әрі толық жеткізуге дағдыланған оқушы сабаққа қызығып, білім үлгерімі жоғарылайды, төртіншіден, сөйлер сөзінде әрбір сөзді орнымен, өз мағынасымен қолдануға дағдыланған шәкірт ертеңгі күні қазақ тілінің мәртебесін көтерер ұлттық тәрбие негіздерімен сусындайды.

Оқушылардың жатық сөйлеу дағдыларын максатты түрде әрбір сабақ сайын әдістемелік жүйеде қалыптастырып отырылған жағдайда ғана олардың пәнге деген қызығушылықтары оянып, сабақтағы белсенділіктері артады. Бұл бастауыш мектеп оқушыларының жас ерекшеліктеріне қатысты психологиялық, әлеуметтік жағдайларға байланысты. Бастауыш мектеп оқушылары мақтағанды ұнатады, құрбыларының алдында өзін көрсеткісі келеді. Сондықтан мұғалім оқушылардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру барысында неғұрлым кішіпейіл, өзі мен оқушылардың арасындағы қарым-қатынасты гуманистік бағытта ұстаса, соғұрлым алдына қойған мақсатқа тезірек жетеді. Аталған мәселелерге бастауыш мектеп мұғалімдері ерекше мән беруі керек. Себебі, қазақ тілінің тазалығын сақтау үшін ең алдымен бастауыш мектеп оқушыларының сөйлеу мәдениетін қалыптастыру қажет. Бұл тұрғыда Т. Қордабаев төмендегідей тұжырымдаған: «Өмір өріне алғаш қадам басқан жас ұрпақ болашағына қажетті нәрді мектептен алатыны белгілі. Мектеп беретін сондай нәрдің бірі, бірі болғанда да бірегейі — оқушы жастардың сөйлеу, жазу мәдениеттілігі. Жасыратыны жоқ, бұл салада мектептеріміздің өнімді ісі әзірше байқалмайды. Оны біз республикамыздың түкпір-түкпірінен жоғары оқу орындарына түсу үшін жылма-жыл келіп жататын оқушылар білімін тексеруден де байқаймыз. Солардың басым көпшілігінде кездесетін ең негізгі кемшіліктің бірі — шығарма жазуда болсын, ауызша емтиханда болсын өз пікірлерін, тіпті біліп тұрғандарын мәдениетті түрде жеткізе алмайтындыقتарында, тілдік элементтерді өзіне лайықты орында дұрыс қолдана білмейтіндіктерінде».

Оқушылардың жатық сөйлеу дағдыларын қалыптастыру — бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі. Сонымен қатар, оқушылардың жатық сөйлеу дағдыларын қалыптастыру арқылы олардың жалпы біліміне тікелей оң әсер етуге болады.

Оқушылардың қате сөйлегендеріне кешіріммен қарап, оларды қате жіберуге дағдыландырмау керек. Бұл үшін мұғалім әрбір сабақта оқушыларды дұрыс, әрі жатық сөйлеуге, сөйлеген сөздерінде қандай сөз қолданғанын байқауға, синоним сөздерді мағыналық реңктеріне қарай орынды пайдалануға дағдыландыруы қажет. Оқушыларды жатық сөйлеуге үйрету арқылы олардың тілдік материалдарды жеңіл игеруіне ықпал етуге болады. Себебі, жатық сөйлеу дағдысын меңгерген оқушы ауызша болсын, жазбаша болсын тілдің негізгі заңдылықтарын қолданады. Бұл жөнінде Ф.Ш. Оразбаева былайша ой қорытқан: «Сөйлеу ерекшеліктерін меңгерген оқушы өз ойын ауызша және жазбаша түрде іске асырады. Бұл — тілді қолданудың тәжірибелік көрінісі. Сол себепті оқушы тілді адамдармен қарым-қатынас құралы ретінде үйренгені дұрыс».

Бастауыш мектеп оқушыларының сөйлеу дағдыларын қалыптастыру деп оқушылардың ауызша және жазбаша тілдік қатынаста өз ойын анық, тілдік нормаларға сай толық, дәлелді және тіл тазалығын сақтай сөйлеуін айтамыз.

Оқушылардың сөйлеу дағдысын қалыптастыруда олардың эстетикалық талғамдарымен қатар, сөздерді орынды, мағыналық реңктеріне қарай өз орнында қолдана алу талғамдарының болғаны да ерекше маңызға ие. Сонымен қатар, оқушының өз пікірін дәл әрі анық айтуы да оның сөйлеу мәдениетінің қалыптасуында басты рөл атқарады.

Себебі, топ алдында өз ойын әсерлі де түсінікті айтуға дағдыланған оқушы сөздерді орынды қолданып қоймай, сөйлеудің әсерлілігін игереді.

Бастауыш мектепте оқушылардың жатық сөйлеу дағдыларын қалыптастыру жұмыстарының көздеген басты мақсаты — шәкірттердің білімдік, тәрбиелік біліктерін жетілдірумен қатар олардың шығармашылық, ойлау қабілеттерін дамытып, тілдік қарым-қатынаста сөйлеген сөздерінде жаргон, варваризмдер мен қыстырма сөздерден арылту. Осы мақсатқа сәйкес оқушылардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға арналған тапсырмалар оқу жоспарының мазмұнына лайықталып құрылды. Оқушылардың сөйлеу мәдениеттерін қалыптастыру жұмыстары сатыланып, жеңілден қиынға қарай принципін негізге алып жүргізілді.

Бастауыш мектеп оқушыларының сөйлеу дағдысының мынадай негізгі белгілері айқындалды:

Бастауыш сынып оқушыларының тілінде айтылатын ойға қатысты емес сөздер көптеп кездеседі. Кейбір сөйлемдерде бір сөз бірнеше рет қайталанып, оқушының не айтатынын деп жатқанын түсініксіз етеді. Мұндай кемшіліктер баяншының сөйлеу мәдениетінің төмен екендігін көрсетеді. Бұл жөнінде тілші-ғалым Н. Уәлиев былай ой тұжырымдайды: «Тіл мәдениетіне жетік болу — тек көп сөз білу емес, сол сөздерді орынды жұмсай білу. Ол үшін сөз мағыналарын, мәндес сыңарларының бояу-нақыш ерекшеліктерін, әдеби, әдеби емес еркін, тұрақты тіркес құрамына ену мүмкіншіліктерін жақсы білу керек».

Демек, бастауыш мектеп оқушыларының жатық сөйлеу дағдыларын қалыптастыруда олардың айтар ойларын қысқа әрі толық жеткізуі маңызды рөл атқарады. Бұл үшін мынадай мәселелер ескерілуі керек:

- Оқушыдан өз ойын қысқа айтып беруі талап етілуі,
- Оқушылардан сұрақ-жауап әдісі арқылы қысқа диалог немесе монолог құрғызу жолдары;

Бастауыш мектеп оқушыларында кездесетін екінші қателік — сөйлеген сөздерінде басы артық сөздермен қатар, кірме сөздердің молынан кездесуі. Мұғалім оқушылардың жатық сөйлеу дағдыларын қалыптастыруда осындай паразит сөздерді болдырмау, оқушыларға мұндай сөздерді қолдандырмау жағын ойлау керек. Бастауыш мектеп оқушыларының сөздерінде кездесетін тағы бір кемшілік — оқушылар кітапта не оқулықта қалай жазылса, сол түрінде айнытпай оқиды. Оқушылардың сөйлеу дағдысын қалыптастыруда олардың орфоэпиялық заңдылықтарына сәйкес оқу дағдыларын жетілдіру керек.

Оқушылардың сөйлеген сөздерінде, тілінде кездесетін тағы бір кемшілік — күнделікті сөйлеу тілінде жауыр болған, әбден ести-ести құлаққа түрпідей тиетін дайын формаларды пайдалануы. Сонымен бірге тілдерінде мақал-мәтелдерді аз қолдануы. Негізінен бастауыш мектеп оқушылары мақал-мәтелдердің мағынасын түсініп тұрса да, оны тілдерінде пайдаланбайды. Мұндай кемшіліктер бала тілінің әсерлілігін бәсеңдетіп, олардың сөйлеу тілінің әдеби тілдің нақыштары мен көркемдегіш құралдарынсыз күнделікті, ауызекі формада ғана дамуына ықпал етеді. Сонымен қатар оқушылардың жатық сөйлеу дағдыларын қалыптастыруда олардың сөйлеу әуендеріне де назар аударған жөн. Әрбір ойдың, сөйлеген сөздің өзіне тән әуені болады. Мысалы, сұраулы сөйлем мен лепті, хабарлы сөйлемдердің әуендері бірдей болмайтындай, айтылатын ойға қарай сөйлеу тілінің де өзіндік әуені болады. Экспериментте осы мәселені ескердік.

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ

**Абай облысы Үржар ауданы Алтыншоқы ауылы
"Алтыншоқы орта мектеп-бақшасы" КММ
ағылшын тілі пәні мұғалімі
САПАРХАНОВА КҰНДЫЗ САПАРХАНОВНА**

Жаңа ақпараттық технологиялармен қатар, өз сабағымда интербелсенді оқытуды пайдалана отырып, ойын әдіс-тәсілін қолданамын. Ойын арқылы ұстаз қойған мақсаттарына жетеді деп ойлаймын. Ойынға қатысушы оқушылар мұғалімдермен өзара қарым-қатынастарын көтереді, әрі өздерінің қабілеттерін тексеруге мүмкіндік тудырады, сонымен қатар ұйымдастыру қабілеттерін арта отырып сабақ кезінде қуаныш сезімін оятады. Оқу үрдісінде тиімді ойындардың бірі төмендегідей:

1. Рөлдік ойындар.

2. Іскерлік ойындар.

А) Іскерлік оқу ойындары: саяхат ойындары; блиц ойындары.

Ә) Өндірістік ойындар.

Рөлдік ойындар - интербелсенді әдістердің тиімді бір түрі. Рөлдік ойындар екіге бөлінеді:

1. Әрбір оқушы рөлде ойнайды.

2. Оқушылардың шағын топтары рөлде ойнайды.

Іскерлік оқу ойындарға келсек, мысалы, сабақ тақырыбы бойынша жазылған сценарийлерге қысқа жағдаяттар ойнау. Ал саяхат ойындарында оқушылар күнделік жүргізеді немесе достары мен туыстарына хат жазады. Блиц оқу ойындары туралы айта кетсек, олар шағын ойындар, оқушылардың нақты біліктері мен дағдыларын дамытуға бағытталады. Мынадай түрлері болады: фотосуреттерді баяндау (отбасы мүшелерін, достарын, өз үйінді, бөлменді), сұхбат алу (мерекелер тақырыбы бойынша), шындық детекторы (дұрыс, қате), т.б. Өндірістік ойындарда әлеуметтік және экономикалық маңызы бар күрделі мәселелерді шешуге болады. Мысалы, «Қоршаған орта немесе қоқысты қайта жіберуге болады.» деген тақырыптарда.

Шетел тілін оқыту әдістемесі бойынша ойындарды екі түрге бөлуге болады. Олар: дайындық ойындары және шығармашылық ойындары. Дайындық ойындарына грамматикалық, лексикалық, фонетикалық және орфографиялық ойындар жатады. Грамматикалық құрылымдарды есте сақтау қиындау және оқушыны жалықтырып жібереді.

Сол себептен ойын бұл тапсырманы жеңілдетеді. Мысалы, затты тығып қойып, ағылшын тілінде «Менің көзілдірігім қайда?» немесе «Мынау не?» деп сұрақ қою. Сөз орын да есте сақтау оңай емес болғандықтан, ойын ойнатқан жөн деп есептеймін. Мысалы, «Домино», «Бинго» ойындары, қызықты геометриялық фигураларды сызып, оның әр бұрышына сандарды немесе әріптерді эстетикаға сай, ретсіз жазып қойып, атап беру. Фонетикалық ойындар сөзді дұрыс айтуға арналған. Ал орфографиялық ойындардың мақсаты сөзді қатесіз жазу.

Әдеттегідей ойынға оқушылар 2-3 топқа бөлінеді. Бұл ойындарға дайындықтың қажеті жоқ, тек қана оқушыларды ойынның шарттарымен таныстырамын. Бұл ойындарды шығармашылық ойындардың қатарына қосуға болады. Сонымен қатар әртүрі викториналар, жағдаяттар, берейін ринг, рөл ойындарын, мысалы, «Жұлдызды сәт», «Таңғажайып алаңында», «XXI ғасыр көшбасшысы» ойындарын өткіземін. Ойындардың бәрі дамыту ойындарына жатады.

Ең бастысы, белгілі бір нәтижеге жету үшін сабаққа үздіксіз дайындаламын, көп ізденемін, тиімді жолдарын тауып, оқушыларға дәріс беруге ынтыламын.

Ағылшын тілін оқытудың негізгі элементтерінің бірі - сөздік жұмысын жүргізу. Ол оқушылардың сөздік қорын байытуда ерекше орын алады. Оқушының сөздік қорын тексеру әдістері бар. Олар мыналар.

1. Әңгімелесу, әңгіме құрату - өзін қоршаған орта туралы: үй іші, мектебі, сыныбы, ата-анасы, оқу-құралдары, т.б.

2. Оқушының күнделікті жиі пайдаланатын заттарын көрсету арқылы оны атату (киім-кешек, ыдыс-аяқ, үй жиһаздары т.б.).

3. Сөзді түсініп айту дәрежесін тексеру (таныс емес заттарды көрсету, т.б.).

Сөздік жұмысын ұйымдастырудың басты қағидасы - оқушының лексикалық материалды белсенді түрде меңгеріп, сөйлеу тілінде оларды бекітіп, сөйлеуде белсенді түрде қолдана білуге үйрету негізінде қалыптастыруды жүзеге асырамын.

Сөздік жұмысын ұйымдастырудың қағидаларын біліп алу қажет. Олар игерілуге, білуге қажетті сөздер, жиілік, ахуалдың - тақырыптық негізінде сөз ірітіледі. Ағылшын тіліндегі сөздер тек лексикалық түрінде ғана оқушыға меңгеріп қоймай, ол лексика-грамматикалық бірлікте іске асырылу қажет. Мысалы, «оқушы, оқы, кітап» деген сөздерді жеке бермей, оны сөз тіркесімен берген жөн. Бұл сөздік жүргізудің бір қағидасы болып саналады.

Сабақтағы ойынның орны, оған бөлінетін уақыт мөлшері оқушылардың білімінің деңгейімен, оқу материалының жеңіл не қиындығымен, сабақтың мақсаты мен мүмкіндігімен т.т. байланысты. Мысалы, егер ойын жаңа материалды алғашқы бекіту кезінде жүргізілсе, онда ойынға уақыт көбірек бөлінеді, ал кейінірек сол ойын өткен материалды қайталау ретінде ұйымдастырылса 3-5 минут жеткілікті.

Ойын-оқу үрдісіндегі оқытудың әрі формасы, әрі әдісі ретінде дербес дидактикалық категория. Сонымен бірге ойынды мұғалім мен оқушылардың бірлескен оқу әрекетінің өзара байланысты технологиясы ретінде қолдануға болады, ағылшын тілі сабағында ойын формаларын енгізу барысында интерактивті тақтаны да қолданудың маңызы өте зор. Бастауыш сынып оқушыларының мектепке келгенге дейінгі негізгі әрекеті-ойын болса, оқу-тәрбие үрдісінде олар біртіндеп ойын әрекетінен оқу әрекетін орындауға бейімделуі тиіс. Ол сабақ барысында пайдаланылтын дидактикалық ойындар арқылы жүзеге асады.

Ойынның мақсаты-бағдарламада алған білімдерін қалыптастыру, таянақтау, пысықтау.

Міндеті-баланың қызығушылығын ояту, белсенділігін арттыру.

Дидактикалық ойындар-балалардың білімдерін арттырудың құралы. Сабақта ойындарды қолданудың түрлі жолдары бар. Дидактикалық ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндетті шешеді. Ойын сабақтың басында-өткен сабақты еске түсіреду. Сабақтың ортасында-көңіл-күйін сергітеді, ерік-жігерін дамытады, сабаққа ынтасын арттырады. Сабақтың соңында-тақырыпты бекіту, сабақта алған білімді жинақтау мақсатын көздейді. Ойын-оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыратын құрал.

Сабақ үстінде жүргізілетін жұмыс түрлері, тақырыпқа сай алынған тәрбиелік мәні бар ойын элементтері оқушылардың ойлау белсенділігін керек етеді. Сондықтан мұғалім әр сабағында ойын түрлерін орнымен қолданып, оны қызықты ету арқылы олардың білімне ынта-ықыласын, пәнге деген сүйіспеншілігін қалыптастыруды мақсат етеді. Мұғалім сабағын баланың қабілет-қарымына, психологиялық ерекшелігіне сай байланыста жоспарлау керек. Сонда ғана сабақ тартымды, жеңіл болады, оқушыларды жалықтырмайды.

Оқушылардың ойын кезіндегі белсенділігі көбінесе жарыс нәтижесін дұрыс есепке алуға байланысты. Оқушылар ойындағы өз жетістіктері мен кемшіліктерін біліп отыруы тиіс. Ойын нәтижелері есепке алу түрліше: әрбір дұрыс орындалған грамматикалық ойын үшін ұпай есептеу, әрбір ұтылыс үшін кем ұпай беріледі, оқушылар тақтаға жазылған тиісті команда бағанындағы сөз немесе сөз тіркестерін жазып отыру; ол сөздерді есепке ала отыру; қол көтеріп немесе тиісті орфограммалар жазылған карточкаларды

Қазіргі Қазақстан оқу білім орындарында жаңа өзгерістер әлемдік білім беру тәжірибелерін пайдалана отырып, баланың жеке-дара күшінің дамуы қамтамасыз ететін жаңа технологияларды іздестіру және оларды қолдануға бағытталған.

Инновациялық оқу оқудың түсіндірілмелі-түрінен әрекетшілдікке ауысу арқылы жүзеге аса отырып, оқушының оқу әрекеттерінің белсенді субъектісі болуына мүмкіндік береді. Оның өзі сабақты әртүрлі технологиялар бойына жобалауды қажет етеді.

Ойындық технология мәнді өмір жағдаяттарын үлгілеу және оның шешуін іздестіруге құрылады. Ойынның ұйымдастырылу түрлері: іскерлік ойындар, рөлдік және оқиғалық ойындар, саяхаттық және білімдік ойындар.

Ағылшын тілі сабағында әр түрлі ойын элементтерін қолдану жақсы нәтижелер береді.

Мысалы: Саусақ ойыны. Сабақтың басында ойналады.

Ойынның мақсаты; «Жанұя тақырыбына байланысты лексиканың айтылу дағдысын жетілдіру.

Балалар өлеңді жатқа айтып тұрып саусақтарымен көрсетеді. Көрсетілген саусағын жұмып қояды.

This is our father,
This is our mother,
This is our brother,
This is our sister,
This is our baby,

Oh, how we love them all!

«Please» деген сөзді естіген соң бұйрықты орында ойыны:

Stand up, please,

Put down your books, please.

Take your books, please.

Sit down, please.

Look at the window.

Look at me, please.

Бұйрықты дұрыс орындамаған оқушы «жазаланатын» -өлең айтады иә мәнерлеп жатқа өлең оқиды.

Prepositions/Предлогтар/

Ойынның мақсаты: Предлогтарды ажырата білу, тақырыпқа байланыста лексиканы пысықтау және диалогқа үйрену.

Hide-and Seek in a picture

Бір оқушы тақта алдына шығады. Ол, ойша сыныптағы заттардың бірінің артына тығылады. Ойынды жүргізуші қайда жасырынғанын қағазға жазып мұғалімге береді. Сынып оны іздейді.

P1: Are you under the table?

L.: No, I am not.

P2: Are you behind the blackboard ?

L.: No, I am not.

P3: Are you in the bookcase?

L.: No, I am not.

P4: Are you under the desk?

L: Yes, I am.

Жүргізушінің қайда тығылғанын тапқан оқушы ұпай алады да, ойынды әрі қарай жалғастырады.

«Синонимін табық» ойыны.

Ойынды «Синоним» тақырыбын бекіту сабағында немесе сабақтың мақсатына қарай өткенді еске түсіре отырып өткізуге болады.

Ойынның мақсаты: Оқушылардың «Синоним» тақырыбынан меңгерген білімдерін тексеру, жылдам ой қорытуға баулу, сөздік қорын байыту .

Ойынға синонимдік қатар түзуге болатын мақсаттағы сөздерді интерактивті тақтаға енгізіледі. Ойынның шарты . Оқушыларға бір уақыт аралығында синонимдік қатар жазу тапсырылады. Ойын соңында синонимдік қатардан сөйлемдер құралады.

Ойын-оқу үрдісіндегі оқытудың әрі формасы, әрі әдісі ретінде дидактикалық категория.

Сонымен бірге ойынды мұғалім мен оқушылардың бірлескен оқу әрекетінің өзара байланысты технологиясы ретінде қолдануға болады. Сонымен қатар, ағылшын тілі сабағында ойын формаларын енгізу барысында интерактивті тақтаны қолданудың маңызы өте зор.

Оқушылардың білім, білік шеберліктерінің жан-жақты дамуына, қалыптасуына, тілдік материалдарды жақсы біліп, сөз іскерліктерін меігеруіне ойындар көп көмек береді. Олар арқылы түрлі дағдыларды меңгеру барысында оқушылар белсенділікке, өз бетінше жұмыс істеуге, өорытынды жасауға дағдылананды. Шетел тілі сабақтарында дұрыс ұйымдастырылып, пайдаланылған ойындар оқушының таным түйсігіне жағымды әсер етіп, алған білімдерін жаңа жағдайларда шығармашылықпен қолдана алуына ықпал етеді.

Ұстаз жан-жақты ізденісті қажет етеді». Нашар ұстаз шындықты қайталайды, жақсы ұстаз сол шындықты іздеп табуға үйретеді» деп ұлы ойшыл А. Дистерверг айтқандай, ұстаз еңбегінің қыр-сыры мол, қиын да жауапты.Өз білімімді үздіксіз көтеріп, үнемі ізденіс үстінде боламын деген үміттемін.

Шет тілі сабағында оқушылардың жас ерекшелік психологиясын, ойынның дидактикалық ерекшеліктерін ескере отырып тіл дамыту, жаттықтыру ойындарын немесе ойын элементтерін жиі жүргізген жөн.

БИЗНЕС-МӘДЕНИЕТТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ. КӘСІПкерлік ойлау

ДӘУЛЕТиярова ГҮЛШАТ ҚҰАТБЕКқызы

Арнайы пән оқытушысы

Түркістан облысы, Шардара қаласы

«№ 16 Колледж» МКҚК

Кәсіпкерлер экономикалық қатынастардың қатысушылары ретінде осы үдерісте жетекші рөл атқарады. Қазақстанды және қазақстандық тауарларды халықаралық нарықта бәсекеге қабілетті ету; әділдік пен прагматизм негізінде серіктестермен және тұтынушылармен қарымқатынас жасау; ұлттық бірегейлікті жоғалтпай, бизнесті жүргізудің үздік инновациялық тәсілдері мен тетіктерін таңдау; бизнес-процестерге жаңа білім мен технологияларды әкелу кәсіпкерлердің қолынан келетін іс; олар елдің эволюциялық және ашық дамуына көмектеседі

Кәсіпкерлердің басқа адамдардан басты айырмашылығы – олар ойлаудың ерекше үш қасиетіне ие: олар белсенді, жауапты және нәтижені мақсат тұтады. XX ғасырдағы менеджменттің ең ықпалды теоретиктерінің бірі Питер Друкер айтқандай, ойлау типі осындай адамдар әрқашан өзгерістер іздейді, оларға жауап береді және оларды мүмкіндік ретінде пайдаланады.

Олар әлемді өзгертуге ұмтылады және осы себеппен, Evernote бас директоры Фил Либин пайымдауынша, компанияларды ашады. Американдық инвестор Джеймс Алтачердің пікірінше, олар сәтсіздікке төзе алады, идеяларды генерациялай алады, осы идеяларды сата алады, осы идеяларды жүзеге асыра алады және өз қателіктеріне қарамастан, алға қарай келесі әрекеттерге ұмтылады.

«Ашока: қоғам үшін инновациялар» коммерциялық емес қорының негізін қалаушы және төрағасы, әлеуметтік кәсіпкер Билл Дрейтон олардың қиындықты көре білетінін және оған жауап іздейтінін растайды. Garage Technology Ventures компаниясының басқарушы директоры, Apple Computer компаниясының алғашқы қызметкерлерінің бірі Гай Кавасаки олар үшін бизнес – жұмыс емес, болашақты өзгертетін ақыл-ойдың күйі екеніне сенеді.

Қарапайым адам пассионарлық тәсіл принциптерін ұстамайды (мақсатқа ұмтылу және көптеген адам үшін құрбандыққа шалуға дайындықты білдіреді), ол өте сақ болады, тәуекелге ұшыраудан қорқады және ешқашан өз еркімен ешқандай жұмысты мойнына алмайды, қиындықтардың алдында ол басын ала қашады және кім келіп, оған не істеу керек екенін айтар екен деп күтеді.

Тығырықтан шығудың амалы ретінде ол кәсіпкерлік ойлау қабілеті бар адамдарға үміт артады.

Кәсіпкерлік ойлау – XXI ғасырдың қажетті дағдысы, бұл – жаңа заттарды ойлап табушылық, армандарды құру және әлі жоқ нәрсені – армандарды іске асыру қабілеті. Сонымен қатар бұл - өте жоғары бейімделушілік (жаңа жағдайларға бейімделу қабілеті) және ұтқырлық (болған іске жылдам әрекет ете білу) – адамның өзгермелі жағдайларға икемделе алу қабілеті, икемді болу, қалыптасқан жағдайларда эволюциялану (даму білу), қалыпты сценарийлермен әрекет ету мүмкін емес кез келген жағдайдан пайда таба білу, өмірге мүмкіндіктер әлемі деп қарау.

«Шын мәнінде, мен ақша таба аламын деп күткен жоқпын. Тапқан табысым жалдау ақысы мен азын-аулақ азық-түлік сатып алуға жетсе, маған сол жеткілікті болатын. Бірақ ақыр соңында, мұның бәрінің құнды екеніне көзім жетті. Қателесуден қорықпау керек. Ең бастысы - әр жолы жаңа қателіктер жіберу», – деп есептейді кәсіпкерлік ойлаудың символы болған Илон Маск.

Дәл осы ойлау қабілеті Маскқа төлемдердің электрондық жүйесін жасап, қаржы әлемін өзгерткен PayPal стартапын құруға, ғарыштық зымырандарды құрастыратын әлемдегі алғашқы жеке компания – SpaceX негізін қалауға, Tesla электромобилін жасауға, бүкіл қалаларды және т.б. жабдықтау үшін күн энергиясын пайдалануды үйренуге мүмкіндік берді.

Студенттерден сұраңыз, кәсіпкерлік қабілеттер - бұл туа біткен қасиет пе немесе уақыт өте келе дамытуға болатын қасиет пе?

Жуырда ғалымдар адамның бизнестегі табысы үшін жауап беретін арнайы «кәсіпкерлік гені» жоқ па деген сауал қойды. Көптеген табысты кәсіпкерлерді талдай отырып, зерттеушілер адамның бизнестегі табысқа жетуіне әкелетін қасиеттердің жиынтығын анықтауға тырысады.

Мысалы, Тулса университеті кәсіпкерлік кафедрасының профессоры Роберт Хисрич кәсіпкердің келесі басым мотивтерін атап көрсетеді: тәуелсіздікке, іс-әрекет бостандығына, шығармашылық жұмысқа және капитал құруға ұмтылу.

Австриялық экономист Йозеф Шумпетер үстемдікке, билікке, ықпалға, жеңіске деген жігерге, қарсыластармен және өзөзімен күресуде табысқа, шығармашылық қуанышқа ұмтылысты атап көрсетеді. Колорад университетінің кәсіпкерлік орталығының директоры Томас Дуэнинг кәсіпкерге қажетті бес негізгі дағдыны атап өтті: мүмкіндіктерді тану, жобалау, тәуекелдерді басқару, сәтсіздікті бастан кешіре білу, жоспарлауға емес, әрекеттерге бейімділік.

Массачусетс қаласындағы Бабсон колледжінің зерттеушілері 1985 жылдан 2009 жылға дейін 4000 студентті зерттеді және кәсіпкерлік бойынша бірнеше курсты таңдаған адамдар бір ғана курсты алған адамдарға қарағанда өз бизнесін жиі ашқанын анықтады.

Цюрих университетінен Уши Бакес-Гельнер және Зигендік Петр Моог кәсіпкерлердің және жалданып жұмыс істейтіндердің арасындағы айырмашылықты анықтау үшін 2000 неміс студентін зерттеді. Олардың пікірінше, білімнің бір ғана нақты саласын игерудің орнына, жаппай бар нәрседен үстіртін хабары бар адам бизнес жүргізуге бейім болады.

Тар шеңберлі мамандар оларға бағынышты болады. Олар стэнфордтық экономист Эдвард Лейзирдің кәсіпкер туралы теориясын «барлық іске шебер» деп растады. Ол көптеген пәндерді оқитын және түрлі салаларда жұмыс істейтін студенттер қалғандарына қарағанда кәсіпкер болады деп санайды.

Көптеген кәсіпкерлердің тәжірибесін жинақтап, мынадай қорытынды жасауға болады:

Кез келген адам кәсіпкер бола алады. Өз ісін өмір тарихы, мінез-құлқы мен мақсаттары мүлдем әр түрлі адамдар ашады.

Тек бизнесте іс жүзінде табысқа жетуді қалайтындар төрт сатылы алгоритмді ұстануға тиіс.

- Біріншіден, олар шын мәнінде ойына алған істі істегісі келеді.
- Екіншіден, жетістіктерді үлкен емес, кішкентай қадамдардан бастау.
- Үшіншіден, әрбір кішкентай қадамнан кейін өз идеясын зерделеу және қайта бағалау қажет.
- Төртіншіден, келесі қадамды жасау.

МАЗМҰНЫ

- БАШИМОВА ГҮЛШАТ МҰХТАРҚЫЗЫ
- КАЛИЕВА БОТА АБДЫКАРИМОВНА
- СМАГУЛОВА ГУЛНАР КАБДЕШОВНА
- АРШАБЕКОВА ГАЗИЗА КҮМИСБЕКОВНА
- ЕРТАЕВА РАУШАН АЛИМБЕКОВНА
- АЛИМБЕКОВА ГҮЛЬМИРА ЖЕКЕБАЕВНА
- ЕРСИМХАНОВА РАЗИЯ ШАРИПОВНА
- САПАРХАНОВА ҚҰНДЫЗ САПАРХАНОВНА
- ДӘУЛЕТИЯРОВА ГҮЛШАТ ҚҰАТБЕКҚЫЗЫ